

Mihoković, Klara–Šlezak, Hrvoje

SOCIODEMOGRAFSKE I GEOGRAFSKE RAZLIKE U PRIMJENI NAČELA ZAVIČAJNOSTI U NASTAVI PREDMETA PRIRODA I DRUŠTVO

Uvod

Priroda i društvo obavezan je nastavni predmet u prva četiri razreda osnovne škole u Republici Hrvatskoj. Sam naziv koji obuhvaća prirodna i društvena obilježja upućuje na izrazitu kompleksnost i interdisciplinarnost toga nastavnoga predmeta. Navedeno se dodatno potvrđuje u Planu i programu koji upućuje da je cilj nastave Prirode i društva „doživjeti i osvijestiti složenost, raznolikost i međusobnu povezanost svih čimbenika koji djeluju u čovjekovu prirodnom i društvenom okružju“.¹ Kompleksnost prirodnog i društvenog čovjekova okružja moguće je razotkrivati jedino interdisciplinarnim pristupom, odnosno korištenjem spoznaja, ali i metoda i tehnika mnogobrojnih struka i znanstvenih disciplina koje kao objekt svojeg istraživanja imaju neki od dijelova odnosno aspekata spomenutog čovjekova okružja. Biologija, geografija, ekologija, povijest, sociologija i promet samo se neke od najzastupljenijih disciplina čiji se sadržaji isprepliću u nastavi Prirode i društva. Kostović–Vranješ² (2011) ukazuje da učenike valja uključivati u interdisciplinarno učenje jer se takvim načinom učenja izbjegava neracionalnost, rascjepkanost i izoliranost nastavnih sadržaja, učenicima se omogućuje sagledavanje sadržaja s različitih stajališta te utvrđivanje i istraživanje veza između sadržaja različitih predmeta.

Citirani cilj nastave Prirode i društva kad govori o „čovjekovu prirodnom i društvenom okružju“³ ukazuje na postojanje prostornog pristupa u nastavi prirode i društva. Geografija, stoga, osim niza geografskih čimbenika prisutnih u prostoru učeničkog okružja, samim prostornim pristupom u nastavi prirode i društva igra vrlo značajnu ulogu.

Didaktički princip poučavanja od poznatoga k nepoznatom, od bližega prema daljem kojeg je predložio Komensky primjenjiv je u nastavi Prirode i društva kroz njen prostorni pristup. Navedeni princip svoju prostornu dimenziju očituje u korištenju načela zavičajnosti. De Zan⁴ zavičaj definira kao zemljopisno-

¹ MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA [MZOŠ]. *Nastavni plan i program za osnovne škole*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006. (U nastavku MZOŠ, 2006)

² Vesna KOSTOVIĆ–VRANJEŠ: Nastavni sadržaji prirode i društva – polazište za interdisciplinarno poučavanje u razrednoj nastavi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja* 25, 207–215, 2011

³ MZOŠ, 2006.

⁴ Ivan DE ZAN: *Metodika nastave prirode i društva*, Školska knjiga, Zagreb, 1999. (U nastavku DE ZAN, 1999.)

gospodarski pojam koji nije određen postojećim administrativnim granicama kojega valja promatrati sa zemljopisnog, povijesnog, kulturnog i gospodarskog polazišta. Matas⁵ zavičaj poistovjećuje s mjestom ili regijom rođenja i odrastanja, tj. geografskim porijeklom pojedinca.

Pri razumijevanju pojma zavičaja važno je razlikovati užu i širu zavičaj. Uža zavičaj predstavljao bi prostor u kojem se nalazi škola, a šira zavičaj valjalo bi definirati kao gospodarsko-geografsku cjelinu, odnosno regiju koja ima određena zajednička obilježja poput sličnog reljefa, klime, izgleda naselja ili sličnih gospodarskih djelatnosti kojima se ljudi bave.

Iako nigdje nije objašnjen u smislu definiranja samog pojma ili navođenja prostornih obilježja temeljem kojih bi se određeni zavičaj mogao/trebao izdvajati, kurikulumom propisan pojam zavičaja u 3. razredu osnovne škole kroz aktualne udžbenike unisono se definira temeljem reljefnih obilježja prostora izdvajanjem četiri vrste zavičaja: nizinskog, brežuljkastog, gorskog i primorskog. Interesantna je činjenica da kurikulum za 3. razred naglašeno propisuje pojam zavičaja koji se u navedenom dijelu dokumenta pojavljuje čak 68 puta.⁶ Iako načelno definiran kao širi prostor sličnih obilježja, u praksi se nastava u trećem razredu osnovne škole naslanja na administrativne granice vlastite županije kao zavičajnog prostora što nije dobro rješenje. Naime, samo u malom postotku županija se županijske granice podudaraju s tradicionalnim nazivima za zavičajno područje. Dobar primjer navedenog podudaranja jest zavičajni prostor Međimurja i administrativni prostor Međimurske županije. Za suprotan primjer gdje se administrativne granice gotovo uopće ne podudaraju s tradicionalnim zavičajnim prostorom može poslužiti Sisačko-moslavačka županija.⁷

Bez obzira na različito definiranje i shvaćanje pojma zavičaja ili zavičajnosti, učitelj u razredu mora primijeniti načelo životne blizine u određivanju konkretnih sadržaja i primjera u nastavnoj praksi. Bezić⁸ navodi da izbor nastavnih tema mora ovisiti o kraju u kojem se škola nalazi čime se ostvaruje načelo životne blizine i zavičajnosti u nastavi Prirode i društva. Načelo zavičajnosti ili životne blizine ostvaruje se povezivanjem nastave prirode i društva s učeničkim okruženjem, koje se može promatrati sa stajališta prostorne i vremenske bliskosti – doživljenosti. Učitelj ima izbor izabrati sadržaje iz zavičaja o kojima će učenici učiti, odabrati pojave određene prostorom koji je učenicima poznat.⁹ Načelo zavičajnosti se primjenjuje spiralno-uzlaznim rasporedom, tj. pojam zavičaja se postupno proširuje iz razreda u razred. U prvom razredu osnovne škole zavičaj se odnosi na naselje u kojem učenik živi, u drugom razredu

⁵ Mate MATAS: Zavičajni sadržaji u nastavi Prirode i društva. U M. Šagud (ur.), 7. *Dani Mate Demarina „Prema Suvremenoj školi“*. Visoka učiteljska škola, Petrinja, 2006.

⁶ MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA [MZO]: *Kurikulum za nastavni predmet priroda i društvo u osnovnoj školi*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Zagreb, 2019. (U nastavku MZO, 2019)

⁷ Zdenko BRAIČIĆ: *Metodika prirode i društva 1*. Sveučilište u Zagrebu – Učiteljski fakultet, Petrinja, 2017.

⁸ Krešimir BEZIĆ: *Metodika nastave prirode i društva: Tehnologija nastave*, Hrvatski pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1998.

⁹ DE ZAN, 1999.

zavičaj se produbljuje na područje općine, u trećem razredu učenici spoznaju prostor županije, zavičajne mikroregije te u četvrtom razredu se sadržaji proširuju na prostor cijele Republike Hrvatske. Anđić¹⁰ ukazuje kako su učenje iskustvima iz neposredne blizine, učenje o zavičaju i sudjelovanje u takvim aktivnostima veliki čimbenik motivacije i interesa učenika za učenje sadržaja. Načelo zavičajnosti načelo je koje nije isključivo primjenjivo u nastavi prirode i društva. Zavičajnost predstavlja važno načelo poučavanja i drugih osnovnoškolskih, ali i srednjoškolskih predmeta. U tom smislu, primjerice, Berbić Kolar¹¹ naglašava važnost zavičajnog pristupa u nastavi hrvatskog jezika.

U situaciji rahlog razumijevanja kako samog pojma zavičajnosti, tako i važnosti njegove primjene u nastavi prirode i društva, provedeno je istraživanje za cilj imalo odgovoriti u kolikoj mjeri učitelji razredne nastave primjenjuju načelo zavičajnosti u vlastitom nastavnom procesu te postoje li razlike u njegovoj primjeni u odnosu na određena sociodemografska obilježja ispitanika i njihovu geografsko-prostornu i regionalnu pripadnost. Imajući na umu navedeni cilj postavljene su tri hipoteze koje glase:

H1: Ne postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na godine radnog iskustva učitelja.

H2: Ne postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti između učitelja koji rade u ruralnoj i urbanoj sredini.

H3: Načelo zavičajnosti u jednakoj se mjeri primjenjuje na čitavom prostoru Republike Hrvatske.

Istraživanje je provedeno tijekom prve polovice 2021. godine uz pomoć online anketnog upitnika. Osim osnovnih sociodemografskih podataka, u upitniku se je od ispitanika tražilo da procijene primjenu načela zavičajnosti u nastavi kroz niz pitanja s ponuđenim odgovorima na likertovoj skali od pet stupnjeva (1= nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom da, 5=uvijek).

Sociodemografska obilježja ispitanika

Ciljana skupina ispitanika bili su učitelji razredne nastave s područja Republike Hrvatske. U istraživanju je sudjelovalo 226 ispitanika koji su činili slučajan uzorak. U uzorku je sudjelovalo 223 učiteljica (98.7%) i samo 3 učitelja (1.3%).

Prema godinama radnog iskustva ispitanici su grupirani u petogodišnje skupine. Najviše ispitanika obuhvaćenih istraživanjem imalo je do 5 godina radnog iskustva u školi, a najmanji broj ispitanika 36 godina ili više što je i očekivano s obzirom na to da je istraživanje provedeno putem interneta u obliku online obrasca.

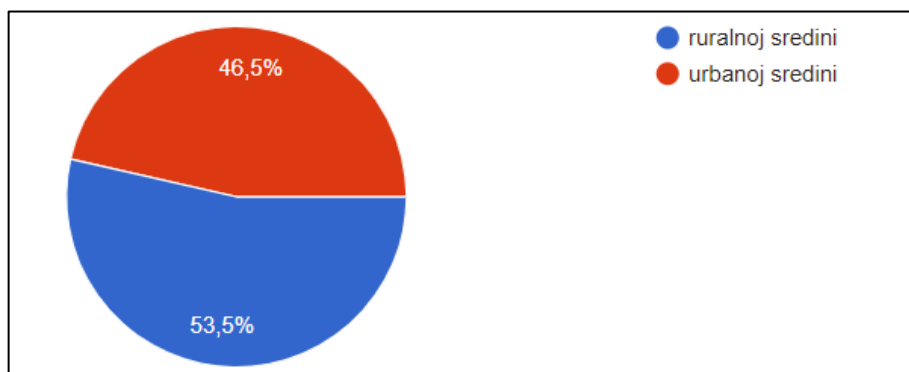
¹⁰ Dunja ANĐIĆ: Učenje i poučavanje prirode i društva na otvorenim prostorima. *Metodički obzori* 2, 7–23, 2007.

¹¹ Emina BERBIĆ KOLAR: Zavičajni idiom u nastavi hrvatskoga jezika. U Suvala, A. i Pandžić, J. (ur.) *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku* (75–79). Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 2015.

godine radnog iskustva	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36 i više
f	41	27	25	22	28	38	28	17
%	18.1	11.9	11.1	9.7	12.4	16.8	12.4	7.5

Godine radnog iskustva ispitanika (Tablica 1)

Smještaj škole u kojoj su ispitanici zaposleni postavljen je kao jedna od istraživanih varijabli u korištenju načela zavičajnosti. Sukladno postavljenoj hipotezi provjereno je rade li ispitanici u školi koja je smještena u ruralnoj ili urbanoj sredini. U ukupnom uzorku ispitanika njih 46,5% radilo je u urbanoj, a 53,5% u ruralnoj sredini.

Odgovor ispitanika na pitanje „Radite li u ruralnoj ili urbanoj sredini“? (Slika 1)

Kako je cilj istraživanja bio istražiti (ne)povezanost primjene načela zavičajnosti s time u kojem dijelu Republike Hrvatske učitelji rade, prikupljeni su podaci o županiji rada ispitanika. Iako je uzorak istraživanja bio slučajan i dobrovoljan, u istraživanju su sudjelovali učitelji razredne nastave iz svih županija Republike Hrvatske. Raspodjela ispitanika, međutim, nije bila jednolična prema županijama iz kojih ispitanici dolaze. Raspon ispitanika kretao se od samo dva ispitanika pa do 30 ispitanika.

S ciljem provjere (ne)postojanja regionalnih razlika u primjeni načela zavičajnosti i zbog manjeg broja ispitanika u pojedinim županijama ispitanici su grupirani u nekoliko većih geografskih regija. Navedenim grupiranjem ostvaren je relativno zadovoljavajući broj ispitanika u svakoj od definiranih regija koji je omogućavao detaljniju statističku obradu podataka. Kako je osnovni kriterij provedenog regionalnog grupiranja županija bio broj ispitanika iz pojedinih županija, iz geografske perspektive svakako da može biti određenih zamjerki provedenoj regionalizaciji. No bez obzira na navedeno, rezultati istraživanja na razini tako definiranih cjelina Hrvatske upućuju na zanimljive zaključke.

<i>Županija Republike Hrvatske</i>	Broj ispitanika
Zagrebačka županija	17
Krapinsko-zagorska županija	2
Sisačko-moslavačka županija	7
Karlovačka županija	3
Varaždinska županija	15
Koprivničko-križevačka županija	21
Bjelovarsko-bilogorska županija	10
Primorsko-goranska županija	12
Ličko-senjska županija	3
Virovitičko-podravska županija	6
Požeško-slavonska županija	4
Brodsko-posavska županija	13
Zadarska županija	7
Osječko-baranjska županija	13
Šibensko-kninska županija	12
Vukovarsko-srijemska županija	4
Splitsko-dalmatinska županija	23
Istarska županija	7
Dubrovačko-neretvanska županija	9
Međimurska županija	8
Grad Zagreb	30
UKUPNO	226

Broj ispitanika prema županijama u kojoj se nalazi škola u kojoj ispitanici rade (Tablica 2)

<i>Geografska cjelina Hrvatske</i>	f	%
Istočna Hrvatska	40	17.7
Sjeverozapadna Hrvatska	56	24.8
Središnja Hrvatska	57	25.2
Istra, Kvarner i Gorska Hrvatska	22	9.7
Dalmacija	51	22.6

Geografska cjelina Hrvatske u kojoj se nalazi škola u kojoj su ispitanici zaposleni (Tablica 3)

Rezultati istraživanja

Statistička obrada rezultata istraživanja provedena je u programu IBM SPSS Statistics 20. Deskriptivne analize obuhvaćaju frekvencije odgovora i postotak, aritmetičke sredine (M), medijan (Md), najčešću vrijednost (Mode), standardnu devijaciju (SD) te raspon odgovora (Min, Max). Budući da nisu ispunjeni svi uvjeti za primjenu parametrijskih metoda, korišteni su Medijan test, Mann Whitney U test koji je pandan paramterijskom t-testu te Kruskal Wallis test kao zamjena parametrijskom testu ANOVA. Mann Whitney U-test je statistički test koji mjeri bilo kakvu značajnu razliku između dva nezavisna uzorka. Kruskal Wallisova

analiza varijance je statistički test koji mjeri bilo kakvu značajnu razliku između tri ili više nezavisna uzorka.¹²

Osnovni dio istraživanja obuhvaćao je niz tvrdnji vezanih uz korištenje načela zavičajnosti na koje su ispitanici trebali odgovoriti uolikoj mjeri se navedena tvrdnja odnosi na njih i njihov nastavni rad. Ispitanicima je ponuđena prilagođena likertova skala od 5 stupnjeva (1 =nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom da, 5= uvijek).

TVRDNJA	1	2	3	4	5
1. U nastavi koristim načelo zavičajnosti	0	0	7	79	140
2. Tijekom mog studiranja, mnogo pažnje se posvećivalo načelu zavičajnosti.	10	41	84	55	36
3. Teško mi je primjenjivati načelo zavičajnosti.	104	73	25	23	1
4. Smatram da bih znao/la primijeniti načelo zavičajnosti u svim zavičajima.	1	5	50	103	67
5. U određenom zavičaju je lakše primijeniti načelo zavičajnosti nego u nekom drugom zavičaju.	59	37	66	48	16
6. Pri izboru konkretnih sadržaja i primjera vodim računa o načelu zavičajnosti.	0	3	10	98	115
7. Osim obaveznog udžbenika, koristim i stručnu literaturu za pripremu nastave PiD.	0	11	40	97	78
8. Kada primjenjujem načelo zavičajnosti, koristim dodatnu stručnu literaturu za pripremu sadržaja.	1	8	37	103	77
9. Kada izađem s učenicima izvan učionice, govorim im o dijelovima sadržaja koje mogu vidjeti u okruženju, a ne nalaze se u udžbeniku.	0	0	2	38	186
10. Kada bih u razredu imao/la učenika koji dolazi iz drugog zavičaja, njemu bih posebno prilagođavao/la sadržaj.	12	30	84	73	27
11. Kada bih u razredu imao/la učenika koji dolazi iz drugog zavičaja, cijelom razredu bih prilagođavao/la sadržaj učenikovog zavičaja.	36	73	71	34	12
12. Primjenjujem načelo zavičajnosti kada radim razne radionice ili projekte vezane uz predmet PiD.	0	3	27	96	100
13. Prilagođavam sadržaj u potpunosti zavičaju u kojem se škola nalazi.	1	3	25	105	92
14. Imam problema i nedoumica s pripremom nastave PiD sukladno načelu zavičajnosti.	27	20	32	68	79

1 =nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom da, 5= uvijek

Frekvencije odgovora ispitanika na tvrdnje o korištenju načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva. (Tablica 4)

Dobiveni rezultati ukazuju na određene pojave i probleme prisutne u korištenju načela zavičajnosti u nastavi prirode i društva. U oči upada rezultat odgovora na posljednje postavljeno pitanje gdje velika većina ispitanika (65%) uglavnom ima ili uvijek ima problema i nedoumica s pripremom nastave PiD

¹² Louis COHEN, Lawrence MANION, Keith MORRISON: *Metode istraživanja u obrazovanju*, Naklada Slap, Zagreb, 2007.

sukladno načelu zavičajnosti dok samo 21% ispitanika uglavnom ili nikada nema navedene poteškoće. Dobiveni rezultat svakako ukazuje na potrebu dodatnog stručnog osposobljavanja učitelja u korištenju načela zavičajnosti. Odgovor o razini pažnje koja se tijekom njihovog studiranja posvećivala načelu zavičajnosti dodatno naglašava spomenutu potrebu, ali i otvara pitanje potrebe izrade priručnika za nastavu prirode i društva posebno prilagođenog svakom pojedinom zavičajnom prostoru ili u okvirima Republike Hrvatske svakoj pojedinoj županiji.

Kako bi se provjerilo postoji li razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na godine radnog iskustva učitelja korišten je Kruskal Wallis test i Medijan test. Pretpostavka je bila da svi učitelji, neovisno o godinama radnog iskustva u podjednakoj mjeri u vlastitom nastavnom procesu koriste načelo zavičajnosti.

Za provjeru postavljene hipoteze o podjednakom korištenju načela zavičajnosti neovisno o radnom iskustvu zbrojene su tvrdnje gdje su ispitanici procjenjivali svoje stavove o primjeni načela zavičajnosti na Likertovoj ljestvici koja se sastojala od pet stupnjeva (1= nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom da, 5=uvijek). Zbrojene tvrdnje su stavljene u odnos prema godinama radnog iskustva ispitanika.

	Radno iskustvo (u godinama)	N	Srednji rang	Md	p
Primjena načela zavičajnosti.	0-5	41	104.88	4.25	0.001
	6-10	27	86.46		
	11-15	25	97.96		
	16-20	22	102.11		
	21-25	28	117.71		
	26-30	38	112.14		
	31-35	28	162.75		
	36 ili više	17	129.79		
	Ukupno	226			

Primjena načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva s obzirom na godine radnog iskustva učitelja (Tablica 5)

Iz Tablice 5 i Tablice 6 vidljivo je kako postoji razlika u primjeni načela zavičajnosti u nastavi prirode i društva s obzirom na radno iskustvo učitelja. Prema medijanu (Md) centralna vrijednost odgovor na pitanje postavljeno u upitniku bila je *uglavnom da*, tj. učitelji uglavnom primjenjuju načelo zavičajnosti u nastavi Prirode i društva.

Radno iskustvo								
	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36 i više
>Md	15	9	10	7	14	18	24	9
<=Md	26	18	15	15	14	20	4	8

Frekvencije odgovora o primjeni načela zavičajnosti s obzirom na radno iskustvo u odnosu na medijan odgovora (Tablica 6)

Rezultati su pokazali kako je statistička značajnost jednaka 0.001 što je manje od 0.005 i time je prva hipoteza odbačena što znači da ipak postoji razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na godine radnog iskustva učitelja. Medijan odgovora bila je 4.25, tj. ispitanici su prosječno odgovarali odgovorom da uglavnom primjenjuju načelo zavičajnosti. Frekvencije odgovora pokazuju da učitelji s 31 ili više godina radnog staža odgovaraju višim odgovorima od medijana što znači da češće primjenjuju načelo zavičajnosti dok učitelji koji imaju od 0 do 30 godina radnog staža odgovaraju jednako medijanu ili ispod njega. Može se zaključiti kako učitelji s više godina radnog iskustva u školi češće primjenjuju načelo zavičajnosti u nastavi Prirode i društva..

Za provjeru (ne)postojanja razlika u primjeni načela zavičajnosti kod učitelja koji rade u ruralnoj i urbanoj sredini korišten je Mann Whitney U test. Za provjeru hipoteze 2 zbrojene su tvrdnje gdje su ispitanici procjenjivali svoje stavove o primjeni načela zavičajnosti na Likertovoj ljestvici koja se sastojala od pet stupnjeva (1= nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom da, 5=uvijek). Zbrojene tvrdnje su stavljene u odnos prema tome radi li učitelj u ruralnoj ili urbanoj sredini.

Primjena načela zavičajnosti.	Sredina	N	Srednji rang	M	p
	Ruralna	121	110.37	4.23	0.439
	Urbana	105	117.10		

Primjena načela zavičajnosti kod učitelja koji rade u ruralnoj i urbanoj sredini (Tablica 7)

Nakon obrade rezultata vidljivo je kako učitelji koji rade u ruralnoj sredini u podjednakoj mjeri primjenjuju načelo zavičajnosti kao i učitelji koji rade u urbanoj sredini. Prema aritmetičkoj sredini (M) vidljivo je kako je najčešći odgovor da učitelji uglavnom primjenjuju načelo zavičajnosti u nastavi Prirode i društva. Daljnjom obradom rezultata dobivena je vrijednost statističke značajnosti 0.439 što je više od 0.005 i time je hipoteza o nepostojanju razlike u korištenju načela zavičajnosti između učitelja zaposlenih u ruralnoj i urbanoj sredini potvrđena. Nije uočena nikakva statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na to rade li učitelji u ruralnoj ili urbanoj sredini.

Treća hipoteza donosi pretpostavku o ujednačenom korištenju načela zavičajnosti u nastavi prirode i društva na čitavom prostoru Republike Hrvatske. Kako bi se provjerilo koristi li se načelo zavičajnosti u jednakoj mjeri na čitavom navedenom prostoru napravljen je Kruskal Wallis test i Medijan test.

Primjena načela zavičajnosti.	Regija RH	N	Srednji rang	Md	p
	Istočna Hrvatska	40	122,49		
	Sjeverozapadna Hrvatska	56	101,37		
	Središnja Hrvatska	57	105,89	4.25	0,004
	Istra, Kvarner i gorska Hrvatska	22	160,32		
	Dalmacija	51	108,08		

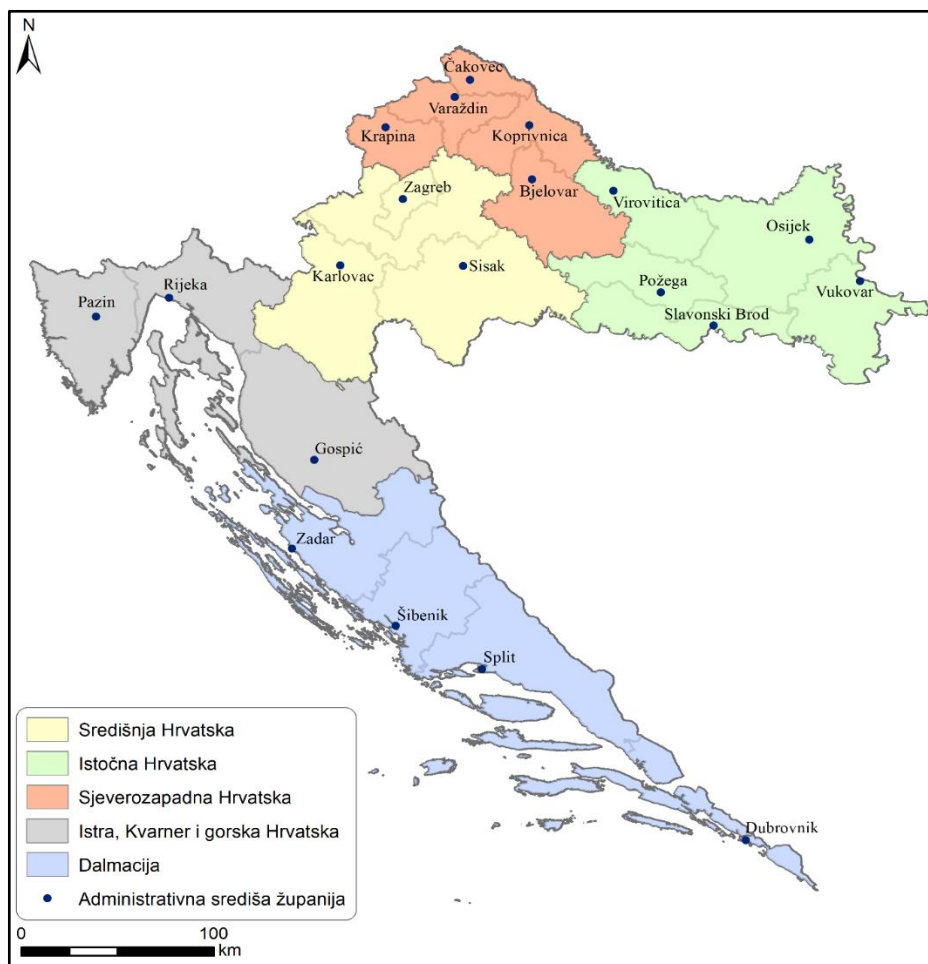
Primjena načela zavičajnosti na prostoru Republike Hrvatske (Tablica 8)

Iz Tablice 8 vidljivo je kako postoji razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na cjeline Republike Hrvatske. Medijan svih odgovora bio je 4.25 što znači da su ispitanici prosječno odgovarali kako uglavnom koriste načelo zavičajnosti. Međutim, srednji rang odgovora varira između 101,37 i 160,32.

Iz Tablice 9 vidljivo je koja hrvatska regija odgovara više od centralne vrijednosti, a koja jednako ili manje od nje u smislu primjene načela zavičajnosti. Prema frekvencijama odgovora, najveća razlika vidljiva je u regiji Istra, Kvarner i gorska Hrvatska gdje je 18 ispitanika odgovorilo većim odgovorom od medijana. U istočnoj Hrvatskoj ispitanici su u jednakoj mjeri odgovarali više od medijana, jednako ili manje. U sjeverozapadnoj i središnjoj Hrvatskoj je više ispitanika navelo odgovore jednake centralnoj vrijednosti ili niže od nje. U Dalmaciji je također više ispitanika navelo odgovore jednake medijanu ili manje od njega.

Regije	>Md	<=Md
Istočna Hrvatska	20	20
Sjeverozapadna Hrvatska	24	32
Središnja Hrvatska	24	33
Istra, Kvarner i gorska Hrvatska	18	4
Dalmacija	20	31

Frekvencije odgovora o primjeni načela zavičajnosti na prostoru Republike Hrvatske u odnosu na medijan odgovora (Tablica 9)

Geografske cjeline Republike Hrvatske obuhvaćene istraživanjem (Slika 2)

Iz dobivenih rezultata vidljivo je da se načelo zavičajnosti ne primjenjuje u jednakoj mjeri na čitavom prostoru Republike Hrvatske te da u prostoru Istre, Kvarnera i gorske Hrvatske učitelji u značajnijoj mjeri primjenjuju načelo zavičajnosti od ostalih regija. U posljednjoj navedenoj regiji načelo se zavičajnosti u znatno većoj mjeri primjenjuje u nastavi prirode i društva u odnosu na druge definirane regije Republike Hrvatske. Detaljnijom statističkom obradom rezultata dobivena je vrijednost statističke značajnosti od 0.004 što je manje od 0.005. Dobiveni rezultat iziskuje odbacivanje postavljene hipoteze jer postoji statistički značajna razlika u korištenju načela zavičajnosti između istraživanjem definiranih regionalnih cjelina Republike Hrvatske.

Statistički značajnija razina korištenja zavičajnog načela među ispitanicima koji rade u Istarskoj, Primorsko-goranskoj i Ličko-senjskoj županiji mogla bi se možda objasniti činjenicom da je 45 osnovnih škola u Istarskoj županiji, zajedno se velikim brojem dječjih vrtića i srednjih škola sudjelovalo u višegodišnjem projektu institucionalizacije zavičajne nastave Istarske županije. Prepoznata vrijednost zavičajnog pristupa kroz ideju o zavičajnoj nastavi „krenula je iz šarolikog multikulturalnog istarskog identiteta, od bogatstva sadržanog u malo-velikoj Istri koja čuva, njeguje tradiciju, običaje, narječja, floru, faunu i svekoliku povijesnu baštinu.“ (ZaNas, <http://www.za-nas.hr/zavicajna-nastava>). Zsigurno je sudjelovanje u navedenom projektu utjecalo na to da i nakon njegovog završetka kroz projekt osviješteni učitelji istarske županije nastavljaju koristiti načelo zavičajnosti u puno većoj mjeri od učitelja ostalih dijelova Hrvatske.

Zaključak

Načelo zavičajnosti ili životne blizine izuzetno je važno u osnovnoškolskom obrazovanju, a pogotovo u razrednoj nastavi. Načelo zavičajnosti primjenjuje se u većini nastavnih predmeta, ali je najbitnije za razumijevanje sadržaja nastavnog predmeta prirode i društva. Načelom zavičajnosti se učenike uvodi u sadržaje prirode i društva kroz primjere iz njihove neposredne okoline. Didaktički princip kojeg je uveo Komensky da se u nastavi uvijek polazi od poznatog prema nepoznatom, od lakšeg prema težem, od jednostavnog prema složenom svoju je primjenu našao i u aktualnoj nastavi Prirode i društva u Republici Hrvatskoj.

Istraživanje o primjeni načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva nije pokazalo očekivane rezultate. Učitelji većinom ukazuju na postojanje problema i poteškoća u pripremanju vlastite nastave sukladno načelu zavičajnosti. Načelo zavičajnosti se ne primjenjuje u jednakoj mjeri na čitavom prostoru Republike Hrvatske i načelo zavičajnosti ne primjenjuju jednako svi učitelji s obzirom na njihovo radno iskustvo u školi. Jedina pretpostavka koja je istraživanjem potvrđena jest da načelo zavičajnosti u jednakoj mjeri primjenjuju učitelji iz ruralne i urbane sredine.

Dobiveni rezultati ukazuju na potrebu intenzivnijeg stručnog usavršavanja učitelja u području korištenja zavičajnog pristupa, pogotovo mlađih kolega s manje radnog iskustva. Dobar primjer, svakako, može biti i projekt institucionalizacije zavičajne nastave u Istarskoj županiji. Razrada sličnog projekta na razini ostalih županija Republike Hrvatske i izrada zavičajnih priručnika zasigurno bi korištenje načela zavičajnosti u nastavnom procesu podiglo na jednu značajniju, višu razinu.

Literatura

- Dunja ANDIĆ: *Učenje i poučavanje prirode i društva na otvorenim prostorima*. Metodički obzori 2, 7–23, 2007.
- Emina BERBIĆ KOLAR: *Zavičajni idiom u nastavi hrvatskoga jezika*. U Suvala, A. i Pandžić, J. (ur.) *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku* (75–79). Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 2015.
- Krešimir BEZIĆ: *Metodika nastave prirode i društva: Tehnologija nastave*, Hrvatski pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1998.
- Zdenko BRAIČIĆ: *Metodika prirode i društva 1*. Sveučilište u Zagrebu – Učiteljski fakultet, Petrinja, 2017.
- Louis COHEN, Lawrence MANION, Keith MORRISON: *Metode istraživanja u obrazovanju*, Naklada Slap, Zagreb, 2007.
- Ivan DE ZAN: *Metodika nastave prirode i društva*, Školska knjiga, Zagreb, 1999.
- Vesna KOSTOVIĆ-VRANJEŠ: *Nastavni sadržaji prirode i društva – polazište za interdisciplinarno poučavanje u razrednoj nastavi*. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja 25, 207–215, 2011.
- Mate MATAS: *Zavičajni sadržaji u nastavi Prirode i društva*. U M. Šagud (ur.), 7. *Dani Mate Demarina „Prema Suvremenoj školi“*. Visoka učiteljska škola, Petrinja, 2006.
- MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA [MZOŠ]: *Nastavni plan i program za osnovne škole*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006.
- MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA [MZO]: *Kurikulum za nastavni predmet priroda i društvo u osnovnoj školi*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Zagreb, 2019.
- ZaNas – projekt institucionalizacije zavičajne nastave Istarske županije <http://www.za-nas.hr/zavicajna-nastava>

Sažetak

Načelo zavičajnosti jedno je od najvažnijih metodičkih načela u nastavi nastavnog predmeta Priroda i društvo. Odabrani nastavni sadržaji kojima se žele ostvariti propisani ishodi učenja moraju biti bliski prostoru učenikova okruženja. Na uzorku od 226 učitelja razredne nastave uz pomoć upitnika autori su istražili (ne)postojanje razlika u primjeni načela zavičajnosti među učiteljima s obzirom na određene sociodemografske i geografske karakteristike poput godina radnog iskustva, rada u ruralnoj / urbanoj sredini i regionalnoj pripadnosti škole u kojoj su učitelji zaposleni.

Ključne riječi: Princip zavičajnosti, poučavanje, Priroda i društvo